

ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ХМІЛЬ Наталія Анатоліївна

УДК [37.011:316.774](477)''1950/2007''

**РОЗВИТОК ЗАСОБІВ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ЯК СКЛАДОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ
(СЕРЕДИНА ХХ СТОЛІТТЯ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Адаменко Олена Вікторівна,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка, професор
кафедри економічної інформатики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Золотухіна Світлана Трохимівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри загальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Коляда Наталія Миколаївна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, доцент
кафедри соціальної педагогіки та історії
педагогіки.

Захист дисертації відбудеться 23 вересня 2009 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03 Луганського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2, ауд. 376.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Луганського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2.

Автореферат розіслано 22 серпня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. Л. Бутенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток науки, зокрема педагогічної, неможливий без наукової комунікації, під якою розуміють сукупність процесів представлення, передачі та отримання наукової інформації. Обмін науковою інформацією відбувається за допомогою різних засобів: книги, періодичні, реферативні та оглядові видання, наукові звіти, матеріали конференцій, дисертації, електронні журнали, Інтернет-конференції, веб-форуми, безпосереднє спілкування тощо.

Друкарський верстат, телефон, телевізор, мережа Інтернет – найбільш важливі віхи еволюції засобів передачі знань, зокрема науково-педагогічних. На сьогоднішній день поряд з традиційними значного поширення набувають електронні засоби наукової комунікації, такі як: телеконференції, веб-форуми, електронна пошта, офіційні сайти наукових педагогічних установ, персональні сайти вчених-педагогів та ін. З приєднанням України до Європейського освітнього простору актуальною стає організація науково-інформаційного обміну на міжнародному рівні з метою активізації співпраці вітчизняних педагогів з їхніми зарубіжними колегами. Усе це зумовлює потребу у виявленні тенденцій розвитку та перспектив удосконалення засобів наукової комунікації як складової вітчизняної педагогічної науки, що можливе лише на основі аналізу їхнього розвитку протягом тривалого періоду (починаючи з другої половини ХХ ст.).

Теоретико-методологічні засади дослідження наукової комунікації закладено в працях із філософії, соціології науки, наукознавства, документознавства та історії науки зарубіжних і вітчизняних учених М. Боніца, У. Гарвея, Р. Гіляревського, Г. Доброва, Г. Дюментона, С. Іванова, О. Коновця, О. Корінного, Р. Кочеровця, С. Кулешова, Р. Мертонна, Е. Мирського, О. Мирської, О. Михайлова, Дж. Прайса, В. Садовського, О. Чорного та ін.

Серед значної кількості засобів передачі науково-педагогічної інформації найбільш поширеними й оперативними вважаються наукова педагогічна періодика, наукові конференції, електронні засоби (електронні наукові журнали, Інтернет-конференції, веб-форуми тощо), які в різні роки досліджували: О. Адаменко, І. Дубінець, І. Зайченко, М. Кухта, С. Лаба, Л. Литвин, І. Мельник, Е. Панасенко, Б. Ступарик, Г. Шука та ін. (особливості становлення й розвитку окремих питань педагогічної теорії та практики на сторінках педагогічної преси); К. Присяжнюк (розвиток дожовтневої педагогічної преси); С. Лобода (особливості функціонування сучасної педагогічної публіцистики) та ін.

Важливе значення для дослідження мали роботи щодо ролі наукових з'їздів як засобу підвищення теоретико-практичного рівня викладачів університетів в Україні в ХІХ ст. (О. Микитюк), історії наукових конференцій у Національному університеті „Кієво-Могилянська академія” та їхньої ролі в становленні університету (М. Брик), специфіки проведення педагогічних з'їздів та їхнього впливу на розвиток початкової освіти в другій половині ХІХ – на

початку ХХ ст. (В. Вдовенко).

В останнє десятиріччя посилилася увага вчених до проблем використання нових інформаційно-комунікаційних технологій як засобу наукової комунікації (В. Борщев, Р. Гіляревський, С. Дудченко, Н. Зайченко, С. Іванов, Л. Калашнікова, Л. Компанцева, Н. Копитова, І. Кучма, О. Лаврик, С. Матвєєва, О. Мирська, С. Хічкок, Г. Шемаєва, Т. Ярошенко та ін.). Особливості педагогічної та професійної комунікації в академічних Інтернет-співтовариствах представлені в дисертаційному дослідженні І. Розіної. У дисертації Т. Косенко проаналізовано роль електронного педагогічного журналу як засобу забезпечення якості науково-дослідницької діяльності педагогів.

Однак, на сьогодні бракує досліджень, які б висвітлювали загальну картину розвитку засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., дотепер не було визначено перспективи розвитку системи засобів наукової комунікації в педагогічній науці. Недостатня розробленість проблеми та її актуальність зумовили вибір теми дослідження „**Розвиток засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки в Україні (середина ХХ століття – початок ХХІ століття)**”.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період із середини ХХ-го до початку ХХІ ст. (з 1950-го по 2007-й рр.) – динамічний, значущий період розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці. Вибір *нижньої межі* зумовлено тим, що саме цей час можна вважати початком стабільного функціонування української наукової педагогічної періодики та поступового поширення й закріплення таких засобів наукової комунікації в педагогічній науці, як-от: педагогічні читання, наукові сесії, наукові конференції та семінари тощо. *Верхня хронологічна межа* – це час бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та їхнього активного використання в інформаційному обміні науково-педагогічним співтовариством, утвердження в українській педагогічній науці рис, притаманних світовій системі наукової комунікації під впливом міжнародних декларацій (Будапештська ініціатива „Відкритий доступ” (2002) і Берлінська декларація про відкритий доступ до знань у галузі природничих та гуманітарних наук (2003)).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної науково-дослідної теми Луганського національного університету імені Тараса Шевченка „Вітчизняна і зарубіжна педагогічна спадщина (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття)” (державний реєстраційний номер 0106U013193). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 7 від 27.01.2005 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 29.03.2005 р.).

Об'єкт дослідження – розвиток педагогічної науки в Україні (середина

XX століття – початок XXI століття).

Предмет дослідження – особливості розвитку засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки (середина XX століття – початок XXI століття).

Мета дослідження – виявити особливості та тенденції розвитку засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки України в другій половині XX століття – на початку XXI століття.

Завдання дослідження:

1. На підставі аналізу філософської, соціологічної, наукознавчої та психолого-педагогічної літератури визначити роль засобів наукової комунікації в розвитку педагогічної науки.
2. Обґрунтувати класифікацію та визначити функції засобів наукової комунікації, що використовуються науково-педагогічним співтовариством для обміну й поширення науково-педагогічної інформації.
3. Визначити етапи розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в другій половині XX – на початку XXI століття.
4. Дослідити особливості розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в досліджуваний період.
5. Визначити тенденції розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні (середина XX – початок XXI століття) та перспективи їхнього подальшого розвитку.

Методологічну основу дослідження склали: *міждисциплінарний підхід*, який дав змогу узагальнити позиції філософів, наукознавців, педагогів щодо аналізу засобів наукової комунікації як складової науки взагалі та педагогіки зокрема; *системний підхід*, який дозволив розглянути засоби наукової комунікації як підсистему системи наукової комунікації та як підсистему системи педагогічної науки; *хронологічний підхід*, який вимагав розгляду засобів наукової комунікації в хронологічній послідовності їхнього розвитку; *фактологічний підхід*, згідно з яким дослідження будувалося на виявленні, систематизації та інтерпретації фактів. Дослідження здійснювалося на загальнонаукових принципах історизму, наступності, системності, цілісності, об'єктивності.

Теоретичну основу дослідження склали положення наукознавства, історії науки, філософії щодо сутності, структури та особливостей розвитку системи наукової комунікації (М. Боніц, У. Гарвей, Р. Гіляревський, Г. Добров, Г. Дюментон, Дж. Р. Коул, Р. Мертон, О. Мирська, О. Михайлов, Дж. Прайс, Б. Старостін, О. Чорний та ін.); положення теорії систем і системного підходу (І. Блауберг, А. Уємов, Е. Юдін та ін.); фундаментальні праці з проблем типології періодичних видань та спеціалізованої преси (О. Акопов, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, Г. Швецова-Водка, М. Шкондін та ін.); положення про сутність, структуру й зміст поняття „наука” (О. Огурцов, П. Рачков, Б. Старостін, Н. Тепер та ін.) і „педагогічна наука” (Б. Гершунський, В. Журавльов,

В. Краєвський, П. Підкасистий та ін.); методологічні вимоги до історико-педагогічного дослідження (О. Адаменко, М. Богуславський, Л. Ваховський, С. Гончаренко, Н. Гупан, С. Золотухіна, Г. Корнетов, З. Равкін, О. Сухомлинська та ін.); алгоритм формування вибіркової сукупності першоджерел (О. Адаменко).

Методи дослідження: *аналіз* філософської, наукознавчої, історичної, педагогічної, історико-педагогічної літератури (формулювання проблеми та розробки програми дослідження, інтерпретації понять „наукова комунікація в педагогічній науці” та „засоби наукової комунікації в педагогічній науці”); *метод класифікації* (класифікація засобів наукової комунікації в педагогічній науці); *метод структурно-функціонального аналізу* (розгляд засобів наукової комунікації в педагогічній науці як певної цілісної структури, у якій кожний елемент виконує свої функції); *історико-порівняльний метод* (виявлення й зіставлення змін, які відбувалися в системі засобів наукової комунікації в педагогічній науці на різних етапах розвитку, та визначення головних тенденцій у їхньому розвитку); *статистичний* (визначення кількісно-якісних показників у розвитку найбільш поширених та доступних засобів наукової комунікації, зокрема вітчизняної наукової педагогічної періодики, наукових педагогічних конференцій та веб-ресурсів науково-педагогічної спрямованості).

Концептуальні положення. Наукову комунікацію та її засоби правомірно розглядати як одну з найважливіших складових педагогічної науки, як підсистему в загальній системі наукової комунікації.

Процеси розвитку педагогічної науки як системи знань і розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці корелюють між собою. Це полягає в тому, що, з одного боку, система наукових знань репрезентується в публікаціях, дисертаціях, доповідях на конференціях, під час неформальних зустрічей тощо, доповнюється й розвивається іншими науковцями, таким чином, розвиток педагогічної науки як системи знань стимулює розвиток засобів наукової комунікації; з іншого, – хоча поява нових наукових ідей, концепцій, підходів, теорій тощо безпосередньо не залежить від збільшення кількості тих чи інших наукових журналів, наукових конференцій, розвитку нових інформаційно-комунікаційних технологій, проте за допомогою нових засобів комунікації створюються більш сприятливі умови для оперативного поширення наукової інформації, яка стає підґрунтям для подальших досліджень, наслідком чого є розвиток педагогічного знання, і, отже, можна стверджувати, що засоби наукової комунікації опосередковано впливають на розвиток науки як системи знань.

Важливими показниками розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці є: способи відбору інформації, яка циркулює в засобах наукової комунікації в педагогічній науці, способи передачі науково-педагогічної інформації, кількість наукових педагогічних журналів, конференцій, читань, семінарів, веб-сайтів науково-педагогічної тематики тощо, їхня спеціалізація за спрямуванням (за галузями педагогічної науки), активність міжнародної

наукової комунікації вчених-педагогів, доступність засобів наукової комунікації для педагогів-науковців.

Система засобів наукової комунікації в педагогічній науці має складну, динамічно змінювану структуру, і в межах одного дисертаційного дослідження простежити розвиток усіх без винятку засобів неможливо. Тому, на нашу думку, найбільш доцільно зосередити увагу на розгляді тих засобів, які є найбільш доступними та оперативними і які найбільш широко використовуються споживачами науково-педагогічної інформації, а саме: на науковій педагогічній періодиці, наукових педагогічних конференціях, читаннях, семінарах та електронних засобах наукової комунікації в педагогічній науці, можливості яких реалізуються за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які в перспективі будуть відігравати найважливішу роль в інформаційному обміні між членами науково-педагогічного співтовариства.

Джерельна база дослідження. Головними джерелами нашого дослідження є: наукові педагогічні журнали, збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, семінарів, сесій, педагогічних читань другої половини ХХ – початку ХХІ ст., веб-ресурси науково-педагогічної тематики; різного роду бібліографічні покажчики; офіційні документи, які регламентували розвиток засобів наукової комунікації в означений період; дисертації, монографії, автореферати, статті з проблем розвитку системи наукових комунікацій у сучасній науці; роботи з методології педагогіки та історії педагогіки й роботи, присвячені історичному аналізу розвитку педагогіки як науки; наукові праці, у яких розглядалися загальні питання розвитку та функціонування наукової педагогічної періодици, електронних засобів наукової комунікації в педагогічній науці. У процесі дослідження було використано фонди Національної бібліотеки України імені В.Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.Сухомлинського, обласних наукових бібліотек (Луганськ, Рівне, Харків та ін.), бібліотек вищих навчальних закладів України (Луганськ, Рівне, Умань та ін.), ресурси електронних бібліотек.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *уперше* визначено та розкрито особливості розвитку засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки в Україні в середині ХХ – на початку ХХІ ст., загальні тенденції розвитку системи засобів наукової комунікації в педагогічній науці; визначено етапи розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в період середини ХХ століття – початку ХХІ ст.; *подальшого* розвитку дістали наукові уявлення про сутність понять „наукова комунікація в педагогічній науці”, „засоби наукової комунікації в педагогічній науці”, про роль і функції засобів наукової комунікації в педагогічній науці та перспективи їхнього подальшого розвитку; *удосконалено* класифікацію наукових педагогічних журналів, наукових педагогічних конференцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що під час

дослідження було зібрано й систематизовано матеріали про: українські наукові педагогічні видання, наукові заходи педагогічної спрямованості другої половини ХХ – початку ХХІ ст., узагальнено відомості про українські веб-ресурси науково-педагогічної тематики, які можуть бути покладені в основу різного роду бібліографічних довідників, а також будуть корисними студентам, магістрантам, аспірантам, викладачам, науковцям під час пошуку потрібної інформації з тієї чи іншої педагогічної проблематики.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані в процесі викладання навчальних курсів „Основи наукових досліджень”, „Науково-дослідна робота” у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації, організації науково-дослідної роботи студентів, підготовки науково-педагогічних кадрів, у самоосвітній діяльності педагогів. Створене за матеріалами дисертаційного дослідження довідкове видання „Українські Інтернет-ресурси: освіта та педагогічна наука” буде корисним для студентів, магістрантів, аспірантів педагогічних спеціальностей, науковців та освітян-практиків, яких цікавлять актуальні питання сучасної педагогіки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, оприлюднені на *Міжнародних науково-практичних та науково-методичних конференціях „Наукова молодь: досягнення та перспективи”* (Луганськ, 2006), *„Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі”* (Луганськ, 2006), *„Альянс наук: вчений-вченому”* (Дніпропетровськ, 2007), *„Сучасний університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій”* (Суми, 2008), *„Інформаційно-комунікаційні технології навчання”* (Умань, 2008); *Всеукраїнських науково-практичних конференціях „Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці”* (Луганськ, 2006, 2008), *„Історико-педагогічні дослідження: регіональний вимір”* (Луганськ, 2006).

Публікації. Результати дослідження відображено в 16 одноосібних публікаціях, з них 8 статей у наукових фахових виданнях, 7 статей – у збірниках матеріалів конференцій, 1 довідкове видання „Українські Інтернет-ресурси: освіта та педагогічна наука”.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу та двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (442 найменування), 21 додатка на 84 сторінках, містить 23 таблиці, 2 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 339 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи, хронологічні межі дослідження, сформульовано концептуальні положення, розкрито наукову новизну одержаних результатів,

їхнє практичне значення, наведено дані про апробацію результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі **„Наукова комунікація як складова педагогічної науки. Методологія та методика дослідження процесів розвитку засобів наукової комунікації”** розкрито сутність наукової комунікації, подано загальну характеристику системи засобів наукової комунікації в педагогічній науці, визначено класифікацію та функції засобів наукової комунікації в педагогічній науці; охарактеризовано джерельну базу та методика її дослідження; визначено етапи розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці із середини ХХ – початку ХХІ ст.

Обґрунтовано, що однією зі складових педагогічної науки є наукова комунікація, яка відбувається за допомогою різних способів, форм та технічних засобів обміну, поширення й популяризації науково-педагогічного знання.

Аналіз сутності понять „комунікація”, „наукова комунікація”, „засоби наукової комунікації” та різних підходів до розуміння наукової комунікації (соціологічний – О. Мирська, Е. Мирський, В. Садовський та ін.; інформаційний – Р. Гіляревський, О. Михайлов, О. Чорний та ін.) дозволив визначити наукову комунікацію в педагогічній науці як професійно спрямований інформаційний обмін у науково-педагогічному співтоваристві, що відбувається за допомогою різних засобів передачі та отримання науково-педагогічної інформації.

Засоби наукової комунікації в педагогічній науці – це сукупність доступних ресурсів (різні форми, способи, методи та технічні засоби), які дозволяють членам науково-педагогічного співтовариства ефективно здійснювати обмін та поширення науково-педагогічної інформації. Ці засоби розглядаються як складна система, що діє відповідно до інформаційних потреб науково-педагогічного співтовариства (І. Блауберг, Ю. Буданцев, А. Уємов, Е. Юдін та ін.). На основі аналізу наукових праць У. Гарвея, Р. Гіляревського, О. Михайлова, Б. Старостіна, О. Чорного та ін. було визначено властивості системи засобів наукової комунікації в педагогічній науці: корпоративність, інтегральність і компенсаторність, відмежованість від „ненаукових каналів” та консервативність, ієрархічність, цілісність.

За характером обміну науковою інформацією (офіційний або неофіційний) між членами науково-педагогічного співтовариства засоби наукової комунікації в педагогічній науці розподіляються на засоби формальної, напівформальної та неформальної наукової комунікації. Засоби *формальної* наукової комунікації: документальні наукові джерела науково-педагогічної інформації, які розповсюджуються за допомогою спеціалізованих науково-педагогічних закладів та організацій (наукова педагогічна періодика, книги, інформаційні видання, дисертації, електронні наукові журнали, Інтернет-конференції, електронні архіви тощо). Засоби *напівформальної* наукової комунікації: джерела науково-педагогічної інформації, які є зафіксованими на папері та/або

представлені в електронній формі, але не були офіційно розповсюджені (рукописи, препринти, стенограми наукових нарад, керовані педагогічні форуми та ін.). Засоби *неформальної* наукової комунікації: різні форми обміну (усні, письмові та електронні) науково-педагогічною інформацією, які безпосередньо здійснюються самими вченими-педагогами та освітянами-практиками (особисте листування, безпосереднє спілкування на наукових заходах, телефонна розмова, електронна пошта, гостьова книга, блог, чат тощо).

Засоби наукової комунікації поділяють і за іншими ознаками: за характером інформації, що передається (первинні та вторинні), за способом поширення наукової інформації (усні, письмові та електронні); за адресацією наукової інформації (міжособистісні та безособові); за видом носія інформації (паперові та безпаперові). Крім того, важливим для нашого дослідження було виокремлення традиційних (усні й письмові) та електронних засобів наукової комунікації в педагогічній науці.

Наукова комунікація відбувається за допомогою значної кількості різноманітних засобів. Найбільш доступними та поширеними в науково-педагогічному співтоваристві є наукова педагогічна періодика, наукові педагогічні заходи (семінари, конференції, педагогічні читання, симпозіуми), а також електронні засоби комунікації (електронні наукові педагогічні журнали, Інтернет-конференції, педагогічні веб-форуми, сайти вчених-педагогів та ін.).

Класифікацію наукових педагогічних журналів представлено за такими ознаками: 1) за видавцем (урядові, наукові установи, громадські, приватні); 2) за цільовим призначенням (науково-теоретичні, науково-методичні, науково-практичні, комплексні); 3) за проблематикою (загальнопедагогічні, методичні, науково-популярні, довідково-бібліографічні); 4) за галузями педагогічної науки та практики (дошкільне виховання, шкільна освіта, професійна освіта, вища освіта, освіта дорослих, соціальна педагогіка, дефектологія, історія педагогіки та ін.); 5) за територіально-мовними характеристиками (міжнародні, загальнодержавні, регіональні); 6) за видом носія інформації (паперові, електронні).

Було розглянуто класифікацію наукових педагогічних конференцій за: 1) цільовим призначенням (науково-теоретичні, науково-практичні та науково-методичні); 2) за рівнем проведення (міжнародні, всеукраїнські, регіональні, обласні, міжвузівські, вузівські); 3) за організатором (міністерські, наукові установи, громадські, приватні); 4) за галузями педагогічної науки (дошкільне виховання, шкільна, професійна, вища, післядипломна освіта, соціальна педагогіка, спеціальна педагогіка та ін.); 5) за проблематикою (проблеми навчання, виховання, управління навчальними закладами, комплексні); 6) за способом проведення (традиційні, відео- й телеконференції, Інтернет-конференції).

Аналіз літератури та проведене опитування вчених-педагогів різних регіонів України (420 респондентів) показали, що найбільш популярними електронними засобами наукової комунікації є електронна пошта; технологія

гіпертекстового інформаційного середовища; засоби інтерактивного спілкування (веб-форуми, чати, відеоконференції та ін.).

Головними функціями засобів наукової комунікації в педагогічній науці є: інформаційна, комунікаційна, популяризаторська, кумулятивна, презентаційна, соціалізація, підвищення професійного рівня, пізнавальна, закріплення пріоритету наукових ідей, сприяння появі нових наукових ідей.

Джерельна база дисертації структурно поділяється на п'ять груп: 1) роботи із філософії, соціології, наукознавства, педагогіки, аналіз яких дозволив уточнити теоретико-методологічний апарат дослідження; 2) джерела з методології педагогіки та історії педагогіки й роботи, присвячені історичному аналізу розвитку педагогіки як науки; 3) нормативно-законодавча база України, яка впливала на розвиток тих чи інших засобів наукової комунікації; 4) роботи, присвячені загальним питанням розвитку та функціонування наукової педагогічної періодики, електронних засобів наукової комунікації в педагогічній науці; 5) першоджерела – наукові педагогічні періодичні видання, звіти та матеріали наукових педагогічних конференцій, міністерські плани проведення різного роду наукових педагогічних заходів, вітчизняні сайти науково-педагогічної тематики, які існували в середині ХХ – на початку ХХІ ст.

В основу періодизації розвитку вітчизняних засобів наукової комунікації в педагогічній науці були покладені як зміни в розвитку самої педагогічної науки, так і зміни в технологіях поширення наукової інформації. Такий підхід зумовлено тим, що, по-перше, розвиток засобів наукової комунікації в педагогічній науці певною мірою залежить від розвитку самої науки. З появою нових методик, технологій навчання, виховання та управління тощо виникає потреба в їхньому активному обговоренні в науково-педагогічному співтоваристві, що у свою чергу призводить до зростання публікаційної активності, збільшення кількості наукових зустрічей на семінарах, конференціях, конгресах тощо. По-друге, зміни в технологіях поширення наукової інформації та поява нових засобів у світовій системі наукової комунікації призводить до їхнього проникнення в комунікаційні системи різних наук, не є винятком і педагогіка.

Було виділено два етапи: І-й (1950 рік – до кінця 80-х рр. ХХ ст.) – етап поступового розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в руслі радянських традицій інформаційного обміну в науці; ІІ-й (початок 90-х рр. ХХ – початок ХХІ ст.) – етап бурхливого розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні та їхньої поступової інтеграції у світову систему наукової комунікації.

Для першого етапу характерним є розвиток традиційних засобів наукової комунікації в педагогічній науці, таких як: наукова педагогічна періодика, наукові педагогічні конференції, педагогічні читання, наукові сесії науково-дослідних установ. Поряд з цим свого поширення стали набувати педагогічні виставки, теле- та радіопередачі науково-освітньої тематики, з'явилася система

депонування науково-педагогічних рукописів. Вітчизняні засоби наукової комунікації в педагогічній науці в цей час були частиною радянського інформаційного простору. Їх функціонування знаходилося під ідеологічним тиском, який диктував умови розвитку як науки, так і освіти.

Другий етап (початок 90-х рр. XX – початок XXI ст.) – це етап змін як у формах, так і в засобах, технологіях представлення, передачі й поширення науково-педагогічної інформації. У цей час відбувається диференціація форм та способів проведення наукових педагогічних конференцій, поповнення вітчизняної системи засобів наукової комунікації в педагогічній науці новими засобами – електронними, які базуються на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях (електронні наукові педагогічні журнали, Інтернет-конференції, веб-форуми та ін.). На цьому етапі спостерігається тенденція подолання внутрішньої ізоляції педагогічної науки та активізації міжнародного співробітництва в галузі педагогіки (створюються міжнародні творчі колективи вчених-педагогів, які працюють над спільними науково-педагогічними проблемними питаннями галузі, відбувається інтенсифікація процесів міжнародного обміну науково-педагогічною інформацією, проводяться міжнародні Інтернет-конференції, відеоконференції тощо).

У другому розділі „Засоби наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в другій половині XX ст. – на початку XXI ст. та перспективи їхнього подальшого розвитку” розкрито тенденції та особливості розвитку наукової педагогічної періодики, наукових педагогічних заходів, нових інформаційно-комунікаційних технологій як засобів наукової комунікації в педагогічній науці в другій половині XX – на початку XXI ст., визначено перспективи подальшого розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці.

Аналіз розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці здійснювався з урахуванням таких критеріїв: 1) найбільш поширені способи передачі науково-педагогічної інформації; 2) кількісні показники (кількість наукових педагогічних періодичних видань, конференцій, читань, семінарів, веб-ресурсів науково-педагогічної тематики тощо); 3) ступінь диференціації за галузями педагогічної науки; 4) ступінь доступності засобів наукової комунікації для педагогів-науковців; 5) міцність зв'язків з міжнародним науково-педагогічним співтовариством.

Для *першого етапу* (1950 – кінець 80-х рр. XX ст.) розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці характерним було відродження видання педагогічних журналів, які виходили ще до Другої світової війни („Радянська школа” та „Дошкільне виховання”), та заснування до десятка нових, які видавалися українською мовою, з подальшою реорганізацією деяких з них шляхом об'єднання (так, у 1963 році журнали „Українська мова в школі” та „Література в школі” об'єдналися під назвою „Українська мова і література в школі”). До середини 60-х рр. XX ст. переважна більшість вітчизняних педагогічних періо-

дичних видань друкувалася в регіонах вищими навчальними закладами („Наукові записки ...”) та обласними інститутами вдосконалення кваліфікації вчителів (збірники наукових праць та ін.).

Зміни в законодавчому полі в галузі видавничої справи, які відбулися в середині 60-х рр. ХХ ст. (Постанови ЦК КПРС 1959 р. „Про ліквідацію збитковості газет і журналів” та 1966 р. „Про впорядкування видавничої діяльності міністерств, комітетів, відомств та організацій”), призвели до її централізації. Як наслідок – більшість педагогічних періодичних видань, які друкувалися в регіонах, припинили видавничу діяльність. У той же час Міністерством освіти і науки України та Науково-дослідним інститутом педагогіки були започатковані нові галузеві науково-методичні збірники. Це дозволило впорядкувати видання наукової педагогічної періодики та зменшити розсіювання галузевої інформації.

У середині 80-х рр. ХХ ст. більшість вітчизняних педагогічних періодичних видань припинила свою діяльність, а деякі міжгалузеві збірники наукових праць об’єдналися між собою. Так, у 1970 – 1979 рр. друкувалося 40 періодичних видань, у 1980 – 1989 рр. – 26, а наприкінці 1989 року – лише 12.

Педагогічна періодика першого етапу була представлена переважно галузевими методичними журналами та міжгалузевими науково-методичними збірниками. Наклади цих видань були значними (журнали – у середньому 22 – 29 тис. прим., науково-методичні збірники – 1000 прим.), що робило їх доступним засобом наукової комунікації для споживачів науково-педагогічної інформації. Але поряд з цим, видання того часу не можна назвати легкодоступними для українських учених-педагогів для поширення власних наукових ідей. Це було пов’язано, по-перше, із суворим рецензуванням наукових статей, яке вимагало від їхніх авторів якісних робіт, а по-друге, з централізацією видавництва педагогічної періодики.

На сторінках української наукової педагогічної періодики друкувалися поодинокі матеріали, авторами яких були науковці з інших союзних республік і соціалістичних держав.

На початку 50-х рр. ХХ ст. у системі наукової комунікації в педагогічній науці поступового поширення й популярності почали набувати наукові сесії науково-дослідних інститутів Міністерства освіти УРСР, наукові педагогічні конференції, педагогічні читання (в Україні перші відбулися в 1951 році), наради-семінари тощо. Тематика цих заходів визначалася актуальними напрямками педагогічних досліджень, які здійснювалися в Україні на той час. Кількість учасників цих наукових конференцій, педагогічних читань коливалася від 100 до 1000 на один захід.

Проведення республіканських та всесоюзних конференцій у 50-ті – кінець 80-х рр. ХХ ст. в Україні сприяло поширенню наукових контактів і зв’язків педагогів, що надавало можливість співпраці між науково-педагогічними установами, вищими навчальними закладами, школами.

Таким чином, для першого етапу розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні характерним було переважання усного та письмового способу передачі науково-педагогічної інформації; поступове зростання кількісних показників розвитку засобів наукової комунікації; незначна диференційованість засобів за галузями педагогічної науки; слабкі зв'язки з міжнародним науково-педагогічним співтовариством; високий ступінь доступності засобів наукової комунікації для споживачів науково-педагогічної інформації та невисокий ступінь доступності цих засобів для авторів наукових повідомлень за рахунок суворих вимог до якості публікацій та централізації видань.

Для *другого етапу* (початок 90-х рр. XX – початок XXI ст.) розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці характерним було формування вітчизняної системи наукової педагогічної періодики, яке відбувалося в умовах появи нових педагогічних концепцій, технологій навчання та виховання, зміни освітньої парадигми в Україні. Порівняно з попереднім етапом кількість галузевих наукових педагогічних журналів збільшилася (1950 – 1990 рр. – 4 журнали, 1991 – 2007 рр. – 56), реорганізувалися існуючі, з'явилися нові, відроджувалися ті, які існували в Україні у 20 – 30-ті рр. XX ст. На початку 90-х рр. XX ст. з'явилася значна кількість нових педагогічних журналів, які видавалися в регіонах („Постметодика” (м. Полтава), „Наша школа” (м. Одеса) та ін.). Засновниками-видавцями більшості з них стали вищі навчальні заклади та обласні інститути післядипломної педагогічної освіти. Система вітчизняних наукових педагогічних періодичних видань стала розгалуженою структурою.

На початку XXI ст. відомості про деякі вітчизняні наукові педагогічні журнали з'являються в міжнародних базах даних наукової періодики (так, наприклад, у базі даних періодичних видань „Russian Periodicals Catalog” є відомості про журнали „Рідна школа”, „Освіта та управління”, „Шлях освіти”, „Вища школа” та ін.).

У розвитку вітчизняних наукових педагогічних журналів у період початку 90-х рр. XX – початок XXI ст. мали місце й негативні тенденції: більшість видань мали наклад – 100 – 500 прим. (видання з накладом 100 – 300 прим. здебільшого залишаються невідомими значній частині науково-педагогічного співтовариства); відносна „свобода” публікацій, зниження якості окремих публікацій (особливо в 1990 – 1996 рр.) як наслідок відсутності принципового якісного рецензування.

У цей час кількість наукових педагогічних заходів (наукових конференцій, семінарів, симпозіумів тощо) збільшилася; їхня тематика стала більш різноманітною; свого поширення набули міжнародні конференції (1990 – 1999 рр. – 80 заходів, 2000 – 2007 рр. – 164). Кількість заявлених учасників порівняно з попереднім етапом зменшилася й становила 50 – 300 осіб на один захід. Конференції набули дискусійного характеру. Основна увага науковців була зосереджена на обговоренні актуальних питань сучасного розвитку педагогічної

науки та практики, зокрема, упровадження нових педагогічних технологій у навчально-виховний процес школи та ВНЗ, реалізації принципів і завдань Болонського процесу в Україні, філософії освіти, дистанційного навчання тощо.

Спостерігалися поступові зміни як у структурі, так і формах проведення конференцій (під час роботи стали організовувати майстер-класи, „круглі столи”, виставки, телемости). Характерною є тенденція заснування та проведення міжгалузевих і міждисциплінарних наукових конференцій („Україна: людина, суспільство, природа”, „Сучасні проблеми науки та освіти” та ін.).

На початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні можливості комунікації педагогів-науковців як у країні, так і на міжнародному рівні розширили Інтернет-технології. Використання цих технологій у якості засобу наукової комунікації є одним із чинників тенденції подолання ізоляції, інтеграції української педагогічної науки у світову систему науково-педагогічних знань.

Під впливом міжнародних декларацій про відкритий доступ до наукової інформації та дослідницької документації (2002 – 2003 рр.) і наказу Міносвіти, Національної академії наук та ВАН України „Про затвердження Положення про електронні наукові фахові видання” (2004 р.) у мережі Інтернет почали з’являтися вітчизняні електронні наукові педагогічні журнали. Більшість з них представлені як електронні копії відповідних друкованих видань. Кількість суто електронних журналів є незначною й на кінець 2007 року становила всього 3 журнали („Народна освіта”, „Інформаційні технології і засоби навчання”, „Науковий портал Донбасу. Педагогічні науки”).

На початку ХХІ ст. спостерігається тенденція поступового збільшення кількості вітчизняних наукових Інтернет-конференцій, веб-форумів, чатів, відеоконференцій педагогічної спрямованості та їхніх учасників, що є свідченням прогресивного розвитку цього засобу наукової комунікації в педагогічній науці. Персональні сайти українських учених-педагогів як засіб наукової комунікації в педагогічній науці поки що поширені недостатньо.

Перешкодами на шляху розвитку Інтернет-технологій як засобу наукової комунікації в педагогічній науці в Україні є консервативність поглядів окремих учених-педагогів щодо використання Інтернет-ресурсів; відсутність в окремих науковців необхідних практичних навичок та досвіду користування Інтернетом; економічні перешкоди (доступ до мережі Інтернет та до значної кількості електронних ресурсів платний); різний рівень розвиненості інфраструктури комунікацій у різних регіонах. Проте Інтернет-технології впевнено набувають статусу нового засобу наукової комунікації в педагогічній науці в Україні.

Таким чином, на другому етапі розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці поряд з традиційними письмовим та усним способами передачі науково-педагогічної інформації поширюється електронний; відбувається стрімке зростання кількісних показників розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці; відзначається висока диференційованість засобів за галузя-

ми педагогічної науки; зміцнюються зв'язки з міжнародним науково-педагогічним співтовариством; засоби наукової комунікації стають більш доступними як для споживачів науково-педагогічної інформації, так і для авторів наукових повідомлень.

ВИСНОВКИ

1. У дисертації наведено теоретичне узагальнення та здійснено аналіз розвитку засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки в Україні (середина ХХ – початок ХХІ ст.), що виявляється в розкритті особливостей і тенденцій розвитку засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки України в досліджуваній період, зокрема наукової педагогічної періодики, наукових педагогічних заходів, нових інформаційно-комунікаційних технологій.

2. Установлено, що важливу роль у розвитку педагогічної науки відіграє наукова комунікація та її засоби. Вони забезпечують циркуляцію науково-педагогічної інформації та сприяють ефективному інформаційному обміну в науково-педагогічному співтоваристві. Ключовими чинниками, які впливають на генезис засобів наукової комунікації, зокрема й у педагогічній науці, є розвиток як самої науки, так і розвиток форм, засобів та технологій представлення, передачі й поширення наукової інформації.

3. На основі аналізу наукової літератури та сучасного стану наукової комунікації обґрунтовано класифікацію засобів наукової комунікації в педагогічній науці: виокремлено традиційні та електронні засоби, за допомогою яких реалізуються процеси формальної, напівформальної та неформальної наукової комунікації. Визначено, що основними функціями засобів наукової комунікації в педагогічній науці є інформаційна, комунікаційна, популяризаторська, кумулятивна, презентаційна, соціалізація, підвищення професійного рівня, пізнавальна, закріплення пріоритету наукових ідей, сприяння появі нових наукових ідей. Дисертаційне дослідження базувалося на аналізі найбільш поширених традиційних та електронних засобів формальної наукової комунікації (наукова педагогічна періодика, наукові педагогічні конференції, семінари, педагогічні читання, симпозиуми, електронні наукові педагогічні журнали, Інтернет-конференції, веб-форуми, сайти вчених-педагогів та ін.).

4. З'ясовано, що в розвитку засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки в Україні в період з середини ХХ – на початку ХХІ ст. простежуються два етапи: *I етап* (1950 – до кінця 80-х рр. ХХ ст.) – етап поступового розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в руслі радянських традицій інформаційного обміну в науці; *II-й етап* (початок 90-х рр. ХХ. – початок ХХІ ст.) – етап бурхливого розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні та їхньої поступової інтеграції у світову систему наукової комунікації. *I етап* характеризується поступовим поширенням і

закріпленням у системі наукової комунікації в педагогічній науці нових засобів збереження й поширення науково-педагогічної інформації, таких як: педагогічні читання, наукові педагогічні конференції, наукові сесії, семінари, депонування рукописів, педагогічні виставки, а також подальший розвиток системи наукових педагогічних періодичних видань. *Проте* притаманні вдосконалення традиційних засобів наукової комунікації в педагогічній науці й поява поряд з ними електронних засобів комунікації (телеконференції, веб-форуми, чати, електронна наукова періодика, Інтернет-конференції тощо); орієнтація на світові тенденції в розвитку системи наукової комунікації.

5. Загальними тенденціями розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в період середина XX – початок XXI ст. є такі: система засобів наукової комунікації в педагогічній науці перебувала в постійному розвитку, вона поступово поповнювалася новими засобами, при цьому традиційні набували свого вдосконалення, мали місце якісні зміни в її структурі; наприкінці XX ст. спостерігається поступова інтеграція вітчизняних засобів наукової комунікації у світову систему поширення науково-педагогічної інформації; наприкінці XX ст. відбулися позитивні зміни в законодавстві щодо поширення наукової інформації, які сприяли вдосконаленню матеріально-технічної бази та умов розвитку вітчизняних засобів наукової комунікації в педагогічній науці.

6. Визначено та охарактеризовано особливості розвитку найбільш поширених засобів наукової комунікації в педагогічній науці (наукової педагогічної періодики, наукових педагогічних заходів, електронних засобів, які базуються на нових інформаційно-комунікаційних технологіях) у другій половині XX – на початку XXI ст. в Україні:

– упродовж досліджуваного періоду для розвитку наукової педагогічної періодики характерним було відродження тих наукових педагогічних журналів, що були засновані ще у 20-х роках XX століття, низка таких видань поновила свою діяльність у другій половині 90-х рр. XX ст. Під впливом змін у законодавчому полі у сфері інформаційного обміну відбувалася спочатку централізація, а згодом сформувалася тенденція регіоналізації видавничої справи. Кількість наукових педагогічних періодичних видань, що друкувалася в регіонах, змінювалася неодноразово. Із середини 90-х рр. XX ст. сформувався значний масив спеціалізованих наукових періодичних видань, на початку XXI ст. намітилася тенденція представлення наукових педагогічних журналів в Інтернеті;

– на початку 50-х рр. XX ст. у системі засобів наукової комунікації в педагогічній науці посіли чільне місце педагогічні читання, наукові сесії Науково-дослідних інститутів Міністерства освіти УРСР, наукові педагогічні конференції, семінари. Наприкінці XX ст. зросла кількість наукових педагогічних заходів, урізноманітнилися форми їхнього проведення – під час роботи стали проводитися майстер-класи, тренінги, „круглі столи”, семінари, телемости, виставки наукових досягнень. На початку 90-х рр. XX ст. зросла не

тільки кількість міжнародних наукових конференцій педагогічної тематики, а й розширилося коло їхніх учасників, ці наукові заходи набули дискусійності, стали місцем для міжнародного діалогу та конструктивної всебічної співпраці в умовах єдиного культурно-освітнього простору. Протягом досліджуваного періоду формування тематики наукових заходів залежало від того, які проблеми педагогічної науки й практики потребували першочергового розв'язання та наукового обґрунтування;

– наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у системі засобів наукової комунікації в педагогічній науці з'явилися та поступово закріпилися нові засоби взаємодії вчених: Інтернет-конференції, електронні наукові педагогічні журнали, веб-форуми тощо. Проведений аналіз свідчить, що вітчизняні веб-ресурси науково-педагогічної тематики як засіб наукової комунікації в педагогічній науці в Україні перебувають на стадії свого становлення. На початку ХХІ ст. спостерігається тенденція кількісного зростання українських науково-педагогічних ресурсів у мережі Інтернет. В Україні на державному рівні затверджено стратегію відкритого доступу до результатів наукових досліджень у галузі педагогіки.

7. Визначено, що перспективними напрямками розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці є: створення, підтримка функціонування та подальше вдосконалення електронних ресурсів науково-педагогічної тематики (електронні бази даних результатів педагогічних досліджень, сайти вчених-педагогів тощо); подальше вдосконалення функціонування системи наукових педагогічних періодичних видань (удосконалення процесів рецензування публікацій, обов'язкове друкування змістів журналів та анотацій статей англійською мовою); переведення паперових версій наукових педагогічних журналів в електронну форму для доступу їх через мережу Інтернет та започаткування нових електронних наукових педагогічних періодичних видань; об'єднання всіх українських електронних наукових педагогічних журналів в один електронний інформаційний ресурс через створення спеціального сайту; створення поряд з бібліографічними інформаційними системами електронної бази даних – „довідкової книги по вчених-педагогах”; удосконалення функціонування існуючих на сьогодні освітянських форумів та започаткування нових спеціалізованих (науково-педагогічних), які відбуватимуться як у традиційній формі, так і в мережі Інтернет; підтримка політики розміщення в режимі відкритого доступу результатів наукових педагогічних досліджень.

Результати виконаної роботи не вичерпують усіх аспектів означеної проблеми. Подальшої розробки потребують питання етики наукової комунікації в педагогічній науці, дослідження впливу процесів глобалізації на розвиток засобів наукової комунікації в педагогічній науці.

Основні результати дисертаційного дослідження відображено в таких публікаціях:

1. **Хміль Н. А.** Науково-педагогічні журнали: регіональний вимір (1991–2005 рр.) / Н. А. Хміль // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – Ч. 1. – 2006. – № 19 (114). – С. 55 – 59.
2. **Хміль Н. А.** Інформаційно-комунікаційні технології як засіб науково-педагогічної комунікації / Н. А. Хміль // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2007. – № 9 (126). – С. 193 – 200.
3. **Хміль Н. А.** Діяльність журналу „Радянська школа” у 50–60-ті роки ХХ століття / Н. А. Хміль // Рід. шк. – 2007. – № 9. – С. 69 – 71.
4. **Хміль Н. А.** Роль науково-методичного збірника „Педагогіка” в розповсюдженні науково-педагогічних знань у 60–80-х роках ХХ століття / Н. А. Хміль // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / гол. ред. : М. Т. Мартинюк. – Ч. 2. – Умань, 2007. – С. 226 – 232.
5. **Хміль Н. А.** Аналітичний огляд сучасної української електронної науково-педагогічної періодики [Електронний ресурс] / Н. А. Хміль // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – № 2 (6). – Режим доступу до журн. : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em6/emg.html>.
6. **Хміль Н. А.** Аналітичний огляд наукових Інтернет-конференцій педагогічної спрямованості українського сегменту мережі Інтернет / Н. А. Хміль // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / гол. ред. : М. Т. Мартинюк. – Ч. 4. – Умань, 2008. – С. 217 – 224.
7. **Хміль Н. А.** Розвиток та функціонування української науково-педагогічної періодики в 50-х – 80-х роках ХХ століття [Електронний ресурс] / Н. А. Хміль // Нар. освіта. – 2008. – Вип. 2 – Режим доступу до журн. : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2008-2/08hnards.htm>.
8. **Хміль Н. А.** Електронні дискусії як середовище спілкування в науково-педагогічному співтоваристві / Н. А. Хміль // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2008. – № 18 (157). – С. 200 – 206.
9. **Хміль Н. А.** Науково-педагогічна періодика як засіб науково-педагогічної комунікації / Н. А. Хміль // Наукова молодь: досягнення та перспективи : матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : Знання, 2006. – Т. 1. Психолого-педагогічні науки. Філологічні науки. – С. 157 – 159.
10. **Хміль Н. А.** Українські електронні періодичні видання у галузі педагогіки / Н. А. Хміль // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 14 – 16 листоп. 2006 р.). – Т. 2. – Луганськ, 2006. – С. 171 – 174.
11. **Хміль Н. А.** Нові інформаційні технології як засіб науково-педагогічної комунікації / Н. А. Хміль // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (11 – 13 груд. 2006 р., м. Луганськ). – Луганськ : Альма-матер, 2006. – С. 219 – 221.
12. **Хміль Н. А.** Наукові педагогічні конференції як засіб науково-педагогічної

- комунікації / Н. А. Хміль // Альянс наук: вчений-вченому : зб. наук. пр. III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Т. 2. – Д. : ПДАБА, 2007. – С. 65 – 68.
13. **Хміль Н. А.** Інтернет-конференції як засіб електронної підтримки наукової діяльності університету / Н. А. Хміль // Сучасний університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій : зб. наук. пр. VII міжнар. наук.-метод. конф. (22 – 24 квіт. 2008 р., м. Суми). – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – Ч. 2. – С. 108 – 109.
 14. **Хміль Н. А.** Веб-форуми як середовище спілкування в науково-педагогічному співтоваристві / Н. А. Хміль // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (8 – 10 квіт. 2008 р., м. Луганськ). – Луганськ : Альма-матер, 2008. – С. 184 – 187.
 15. **Хміль Н. А.** Наукові Інтернет-конференції педагогічної спрямованості українського сегменту мережі Інтернет / Н. А. Хміль // Інформаційно-комунікаційні технології навчання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (3 – 5 черв. 2008 р., м. Умань). – Умань, 2008. – С. 187 – 189.
 16. **Хміль Н. А.** Українські Інтернет-ресурси: освіта та педагогічна наука : довідкове видання / Н. А. Хміль. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2008. – 42 с.

Хміль Н. А. Розвиток засобів наукової комунікації як складової педагогічної науки в Україні (середина XX століття – початок XXI століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009.

У дисертації визначено роль і функції, обґрунтовано класифікацію засобів наукової комунікації в педагогічній науці; визначено етапи розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в другій половині XX – на початку XXI ст.; розкрито особливості розвитку найбільш поширених засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні – наукової педагогічної періодики, наукових педагогічних заходів, електронних засобів комунікації в означений період; систематизовано масив відомостей про українські наукові педагогічні періодичні видання, наукові педагогічні конференції, вітчизняні веб-ресурси науково-педагогічної тематики; визначено тенденції розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні в другій половині XX – на початку XXI ст. та перспективи їхнього подальшого розвитку.

Ключові слова: педагогічна наука, наукова комунікація в педагогічній науці, засоби наукової комунікації в педагогічній науці, перспективи розвитку засобів наукової комунікації в педагогічній науці в Україні.

Хмиль Н. А. Развитие средств научной коммуникации как составляющей педагогической науки в Украине (середина XX столетия – начало XXI столетия). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Луганск, 2009.

В работе раскрыты понятия „научная коммуникация в педагогической науке”, „средства научной коммуникации в педагогической науке”, определена структура системы средств научной коммуникации в педагогической науке. Обосновано, что наиболее важными функциями средств научной коммуникации в педагогической науке являются: информационная, коммуникационная, популяризаторская, кумулятивная, презентационная, социализация, повышение профессионального уровня ученых-педагогов и педагогов-практиков, познавательная, способствование появлению новых идей.

В развитии средств научной коммуникации как составляющей педагогической науки в Украине в период середина XX века – начало XXI века были выделены два этапа: I этап (1950 – до конца 80-х гг. XX века) – этап постепенного развития средств научной коммуникации в педагогической науке в Украине в русле национальных традиций информационного обмена в науке; II-й (начало 90-х гг. XX – начало XXI века) – этап стремительного развития средств научной коммуникации в педагогической науке в Украине и их постепенной интеграции в мировую систему научной коммуникации.

Система средств научной коммуникации в педагогической науке в Украине в период середина XX – начало XXI века находилась в постоянном развитии, она постепенно пополнялась новыми средствами, при этом традиционные усовершенствовались, имели место качественные изменения в её структуре.

В конце XX века постепенно происходила интеграция украинских средств научной коммуникации в мировую систему распространения научно-педагогической информации (появление украинских научных педагогических журналов в международных реферативных и библиографических базах данных, каталогах; увеличение количества международных конференций, которые проводятся в Украине как в традиционной форме, так и в электронной; наполнение украинского сектора сети Интернет информационными ресурсами научно-педагогической тематики; участие украинских ученых-педагогов в международных научных педагогических конференциях, конкурсах, грантах, выставках).

В работе систематизирован большой массив сведений об украинских научных педагогических периодических изданиях и научных конференциях педагогической направленности за период с 1950 по 2007 год, украинских Интернет-ресурсах научно-педагогической и образовательной тематики.

Были определены перспективы развития средств научной коммуникации в педагогической науке: создание, поддержка функционирования и дальнейшее

усовершенствование электронных ресурсов научно-педагогической тематики (электронные базы данных результатов педагогических исследований, сайты ученых-педагогов и т.п.); объединение всех украинских электронных научных педагогических журналов в один электронный информационный ресурс путем создания специального сайта; усовершенствование функционирования существующих образовательных форумов и основание новых специализированных (научно-педагогических), которые должны проводиться как в традиционной форме, так и в сети Интернет; размещение в режиме открытого доступа результатов научных педагогических исследований; дальнейшее совершенствование функционирования системы научных педагогических периодических изданий (усовершенствование процессов рецензирования публикаций, обязательная публикация содержания журналов и аннотаций статей на английском языке); перевод бумажных версий научных педагогических журналов в электронную форму для доступа к ним через сеть Интернет и основание новых электронных научных педагогических журналов.

Ключевые слова: педагогическая наука, научная коммуникация в педагогической науке, средства научной коммуникации в педагогической науке, перспективы развития средств научной коммуникации в педагогической науке в Украине.

Khmil N. A. Development of means of scientific communication as a part of pedagogical science in Ukraine (mid-20th-century – beginning of the 21st century). – Manuscript.

Candidate of Pedagogical Science degree dissertation on speciality 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Luhansk Taras Shevchenko National University. – Luhansk, 2009.

Present thesis reveals the role and functions of means of scientific communication; classification of means of scientific communication is substantiated; periods of development of means of scientific communication in pedagogical science in Ukraine are defined; specifics of development of the most commonly used means of scientific communication in Ukraine, such as journals in pedagogics, scientific pedagogical activities, electronic means of communication, is revealed; big amount of information about journals in pedagogics, scientific pedagogical conferences, Ukrainian web resources of scientific pedagogical thematics is systemized; tendencies of development of the means of scientific communication in pedagogical science of Ukraine (2nd half of the 20th century – beginning of the 21st century) are defined, as well as prospects on their further development.

Key words: pedagogical science, scientific communication in pedagogical science, means of scientific communication in pedagogical science, prospects on development of means of scientific communication in pedagogical science in Ukraine.